Голові разової спеціалізованої вченої ради Київського національного університету імені Тараса Шевченка
доктору юридичних наук, доценту, доценту кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Ірині БОНДАР

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, доцента, доцента кафедри юстиції Крижевської Олени Олександрівни на дисертацію Гордієнко Юлії Миколаївни на тему: «Встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів» поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Законодавство України наділяє нотаріусів широким колом повноважень, серед яких посвідчення правочинів займає провідне місце та становить основну частину звернень до нотаріусів. Відтак, невід'ємним елементом відповідного нотаріального провадження є встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину, що прямо передбачено законом.

Водночас нормативне регулювання цієї процедури в Україні залишається недостатнім і фрагментарним. Закон України «Про нотаріат» не містить належного визначення, змістовного наповнення та процесуальних особливостей встановлення дійсних намірів сторін, обмежуючись загальними положеннями, які частково дублюються та орієнтовані переважно на двосторонні правочини. Це залишає поза належним правовим регулюванням, зокрема, питання встановлення намірів при посвідченні односторонніх правочинів.

Окрім нормативних прогалин, потребують наукового осмислення принципи здійснення відповідної діяльності нотаріуса, її процесуальні

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 181 „Ю"
«5» 05 2026 р.

особливості, можливі помилки, а також місце цієї процедури у структурі нотаріального процесу, щодо чого в доктрині відсутня єдність підходів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка відповідно до програмних нормативно-правових документів, зокрема Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України 26.03.2021 р., Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол
№ 5 від 01.11.2022 року).

Оцінка змісту дисертації. Структура та обсяг дисертації зумовлені визначеною й охарактеризованою науковою проблемою, метою та завданнями дисертаційного дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які включають сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, визначено його науково-теоретичну базу, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами, сформульовано мету і завдання дослідження, окреслено його об'єкт і предмет, визначено методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію, а також охарактеризовано структуру та обсяг дисертації.

Так, у *розділі 1 «Дійсні наміри сторін правочину в нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів: поняття та загальна*

характеристика» досліджено теоретико-правові засади дійсних намірів сторін правочину, розкрито їх сутність як матеріально-правової категорії, проаналізовано законодавчу регламентацію процедури їх встановлення нотаріусом, а також охарактеризовано принципи нотаріального процесу та їх прояв у відповідній процедурі.

Проаналізовано існуючий у вітчизняній доктрині поділ намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів на дійсні та недійсні, а також поширену практику виокремлення як окремого виду хибних намірів. Обґрунтовано некоректність об'єднання зазначених видів у межах однієї класифікації та, за результатами аналізу, запропоновано розмежовувати дві самостійні класифікації: залежно від реальності наміру — на дійсні та недійсні; залежно від його спрямованості, ступеня усвідомлення особою наслідків і бажання їх настання — на істинні та хибні наміри.

Визначено та обґрунтовано особливості прояву принципів нотаріального процесу, якими нотаріус керується при встановленні дійсних намірів сторін правочину під час його нотаріального посвідчення. Аналіз чинного законодавства України та наукових праць вітчизняної доктрини засвідчив недостатність наявного нормативного регулювання у цій сфері. У зв'язку з цим удосконалено окремі малодосліджені засади та запропоновано спеціальні принципи, спрямовані на забезпечення більш повного й ефективного регулювання процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину.

У *розділі 2 «Діяльність нотаріуса із встановлення дійсних намірів сторін правочину у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів»* комплексно досліджено юридичні та психологічні аспекти відповідної діяльності нотаріуса. Зокрема, визначено місце процедури встановлення дійсних намірів сторін у системі стадій нотаріального процесу, охарактеризовано особливості процесуальної діяльності нотаріуса та

проаналізовано типові помилки і їх правові наслідки. Окрему увагу приділено значенню юридичної психології у встановленні дійсних намірів сторін, зокрема її ролі та особливостям застосування в умовах воєнного стану.

Детально охарактеризовано місце процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину у системі стадій нотаріального процесу та обґрунтовано висновок, що така діяльність є доцільною і може здійснюватися на першій та/або другій його стадіях. Дисертанткою акцентовано увагу на відмінностях у прояві цієї процедури на відповідних стадіях, а також диференційовано її мету на стадії відкриття нотаріального провадження та стадії підготовки до вчинення нотаріальної дії.

Розкрито особливості процесуальної діяльності нотаріуса при встановленні дійсних намірів сторін правочину, зокрема висвітлено можливість застосування елементів медіації у процесі з'ясування волевиявлення сторони/сторін правочину.

У *розділі 3 «Особливості встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочинів у окремих провадженнях з посвідчення правочинів»* досліджено специфіку встановлення дійсних намірів сторін залежно від виду правочину та суб'єктного складу. Зокрема, проаналізовано особливості встановлення намірів при посвідченні окремих видів правочинів, а також розкрито специфіку діяльності нотаріуса щодо різних категорій осіб, зокрема за участю представника, літніх осіб, іноземців, осіб з вадами слуху та зору, а також малолітніх, неповнолітніх, недієздатних і обмежено дієздатних осіб.

Цікавою та практично значущою є частина роботи, присвячена особливостям встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін при посвідченні договорів про сплату аліментів та шлюбних договорів. Авторкою запропоновано орієнтовний перелік питань, які доцільно

з'ясовувати нотаріусу у сторін відповідних правочинів з метою забезпечення їх законного посвідчення та ефективного встановлення дійсних намірів сторін.

Охарактеризовано роль адвоката у процедурі встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін під час нотаріального провадження з посвідчення правочинів у двох аспектах: як особи, що надає правничу допомогу на підставі договору, за безпосередньої участі сторони у процесі, та як представника, який діє на підставі довіреності без безпосередньої участі довірителя. Окрему увагу приділено можливості виявлення нотаріусом недобросовісних дій адвоката, що можуть суперечити волі клієнта. Також розкрито особливості встановлення дійсних намірів окремих категорій учасників правочинів, зокрема осіб похилого віку, осіб з вадами слуху та/або зору, іноземців, а також малолітніх, неповнолітніх, недієздатних і обмежено дієздатних осіб.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційне дослідження є новітнім комплекним науковим дослідженням проблематики з'ясування нотаріусом дійсних намірів сторін правочину у провадженях щодо посвідчення правочинів у межах нотаріального процесу.

Особливе значення для наукової оцінки дисертаційного дослідження Гордієнко Ю.М. мають положення, сформульовані *вперше*. Мова йде про запропоноване авторкою визначення поняття «намір» як імпульсу до дії, бажання чи задуму, спрямованого на посвідчення законного та ефективного правочину з усвідомленням можливих наслідків; доцільність заміни терміна «встановлення дійсних намірів» на «з'ясування дійсних намірів»; розроблені рекомендації для нотаріусів щодо поведінки в екстремальних ситуаціях, протидії маніпуляціям та підвищення психологічної готовності; класифікацію інформації, що підлягає уточненню при посвідченні договорів щодо дітей (аліменти, порядок

спілкування, участь родичів та інших осіб тощо); визначено категорії осіб, процедура встановлення дійсних намірів яких має свої особливості. Такими особами визначено: людей літнього/похилого віку, іноземців, осіб з вадами слуху та/або зору, адвокатів, а також малолітніх, неповнолітніх, недієздатних, обмежено дієздатних осіб.

Достатньо обґрунтованими є положення, які *удосконалено* (пропозиція відмовитися від поділу намірів на дійсні та недійсні та класифікувати їх як істинні й хибні залежно від спрямування та усвідомлення наслідків; розширене розуміння принципу комплексності нотаріального процесу через комплексний підхід нотаріуса до клієнта та перевірки інформації; уточнено місце процедури з'ясування дійсних намірів у нотаріальному процесі та її здійснення на стадіях відкриття провадження і підготовки та пропозиція доповнити систему принципів нотаріального процесу принципом постійного самовдосконалення та підвищення кваліфікації нотаріуса) та *дістали подальшого розвитку* (положення щодо причин і умов маніпуляцій та обману нотаріуса сторонами правочину, зумовлених фінансовими, юридичними та емоційно-психологічними чинниками, які можуть діяти як комплексно, так і окремо; щодо чинників формування психологічної готовності майбутніх нотаріусів до ефективного встановлення дійсних намірів сторін правочину; ролі медіації у встановленні дійсних намірів сторін правочину та визначенні немедіабельності відносин або наявності спору про право як підстави відмови у вчиненні нотаріальної дії; фіксації процедури встановлення дійсних намірів сторін технічними засобами з визначенням носіїв, порядку зберігання та переліку обов'язкових для фіксації правочинів; класифікація домовленостей подружжя у шлюбному договорі та визначення переліку відомостей, які нотаріус має з'ясувати при їх посвідченні та ін).

В роботі здійснено інші цікаві та змістовні висновки.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Під час підготовки дисертаційного дослідження авторкою використано значний масив наукових джерел, норм національного законодавства, матеріалів нотаріальної практики, а також міждисциплінарних напрацювань у сфері юридичної психології. Загальна кількість використаних джерел становить 225 найменувань. Це дало змогу здійснити дослідження на належному науковому рівні та сформулювати низку обґрунтованих висновків, що характеризуються науковою новизною.

Цілком обґрунтованим є використання дисертанткою для підтвердження окремих положень і висновків роботи матеріалів релевантної судової практики, а також звернення до іноземного досвіду. На основі проведеного аналізу авторкою сформульовано пропозиції щодо запозичення окремих положень та вдосконалення національного законодавства загалом.

Належний ступінь достовірності та наукової обґрунтованості результатів дослідження забезпечено використанням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, серед яких варто виокремити формально-юридичний, системно-структурний, історико-правовий, герменевтико-правовий, порівняльно-правовий, прогностичний методи, а також метод аналізу. Вдало обрана методологія дала змогу комплексно дослідити обрану проблематику та забезпечити логічність, послідовність і належний рівень наукової обґрунтованості отриманих результатів.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи викладено у 8 наукових публікаціях, з них - 5 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б» та 3 тези доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій. Кількість публікацій та апробація результатів дисертації відповідають встановленим вимогам п. 8

Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Дисертаційне дослідження Ю.М. Гордієнко є комплексним і ґрунтовним опрацюванням актуальної проблематики встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів та містить вагомий науково-практичний внесок. Водночас окремі його положення мають дискусійний характер і можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень.

1. Так, у підрозділі 1.2 дисертації недостатньо повно розкрито співвідношення запропонованих авторкою дефініцій із усталеними категоріями цивільного права. Дисертантка слушно звертає увагу на відсутність у чинному законодавстві визначень понять «намір», «дійсний намір», «недійсний намір», «встановлення (з'ясування) дійсних намірів», що свідчить про наявність прогалин у правовому регулюванні. Водночас у роботі бракує більш чіткого теоретичного розмежування цих понять із суміжними цивільно-правовими категоріями, зокрема поняттями волі, волевиявлення, внутрішньої волі сторони правочину, а також із традиційними підставами недійсності правочинів. Проведення більш системного порівняльно-правового аналізу відповідного співвідношення сприяло б поглибленню теоретичної цінності дослідження та посиленню його концептуальної визначеності.

2. Також у роботі недостатньо чітко визначено межі застосування нотаріусом медіаційних підходів у процедурі встановлення дійсних намірів сторін правочину. Зокрема, потребують додаткового теоретичного обґрунтування питання співвідношення потенційної медіаційної функції нотаріуса з принципами його неупередженості та безспірності

нотаріального провадження. Дискусійним залишається і питання критеріїв, за наявності яких нотаріус має дійти висновку про неможливість застосування медіаційних підходів у конкретних правовідносинах.

3. Крім того, у загальних висновках дисертації простежується певне переважання узагальнюючих положень над аналітично сформульованими науковими висновками, безпосередньо пов'язаними з результатами проведеного авторкою теоретичного, порівняльно-правового та практикоорієнтованого дослідження. У зв'язку з цим їхній зв'язок із конкретними результатами дослідження не завжди простежується достатньо чітко. Зокрема, положення щодо доцільності запровадження аудіо- чи відеофіксації процедури з'ясування дійсних намірів сторін правочину має переважно декларативний характер і потребує більш ґрунтовного наукового обґрунтування. Доцільним видавалося б поглибити аналіз співвідношення такої пропозиції з вимогами законодавства про нотаріальну таємницю та захист персональних даних, а також окреслити можливі процесуальні й практичні ризики її реалізації у нотаріальній діяльності.

4. У підрозділі 3.1.1 «Встановлення нотаріусом дійсності намірів сторін договорів про сплату аліментів, визначення місця проживання та порядку виховання дитини чи спілкування з нею» авторка зосереджується на переліку умов відповідних договорів та додаткових витрат на утримання дитини, однак недостатньо розкриває типові помилки нотаріуса при перевірці дійсної волі сторін. Не проаналізовано ризики формального волевиявлення, нав'язування умов або укладення договорів під психологічним впливом, що є істотним для належної оцінки дійсності волі. Дискусійним є також розширення ролі нотаріуса до моделювання змісту домовленостей щодо забезпечення дитини, що виходить за межі його нотаріальної функції. Окремо не проаналізовано помилки щодо перевірки платоспроможності, посвідчення невиконуваних умов та можливих

зловживань (зокрема фраудаторних домовленостей), що знижує рівень наукового узагальнення і не дозволяє повною мірою охопити практичні аспекти нотаріальної діяльності, які значно збагатили би дисертаційне дослідження.

Загальний висновок щодо дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Зазначені вище дискусійні положення свідчать про авторський підхід до написання такого роду наукової роботи, тому суттєво не впливають на рівень та якість дослідження, спрямовані, насамперед, на покращення змістовної складової роботи і більш ґрунтовного висвітлення окремих питань задля комплексного розкриття обраної тематики, та можуть бути використані для подальшого її розвитку. За актуальністю, змістом, обсягом, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю висновків, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Ю.М. Гордієнко відповідає нормативно-визначеним вимогам, зокрема, Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами). Оформлення дисертації відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40.

Автор дисертаційного дослідження Гордієнко Юлія Миколаївна здійснила самостійне наукове дослідження, результати якого характеризуються науковою новизною, а також мають теоретичне та практичне значення. Наукова новизна одержаних результатів відповідає темі дисертації. Порушень академічної доброчесності в дисертації та

Наведене вище свідчить про належний і достатній рівень виконання здобувачем поставленого наукового завдання та опанування методології наукової діяльності. У зв'язку з цим, за результатами публічного захисту здобувачка наукового ступеня Гордієнко Юлія Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри юстиції

Навчально-наукового Інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка **Олена Крижевська**

Підпис засвідчую
Вчений секретар НДЧ
Карауліна Н.В.
04.05.2026 р.

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 181 «42»
«5» 05 2026 р.